

EXPOZIȚIA DE ETNOGRAFIE A JUDEȚULUI BOTOȘANI

STELIANA BĂLTUȚĂ

La Botoșani s-a deschis expoziția de etnografie care ilustrează în sinteză cultura materială și spirituală populară din această zonă. Clădirea în care a fost organizată se individualizează prin trecutul său istoric. A fost ridicată în secolul al XVIII-lea și a aparținut lui Manolache Iorga, străbunicul marelui nostru istoric, Nicolae Iorga.

Folosim acest prilej pentru a reda conținutul scrisorii proprietarului casei, Al. Saint Georges, din 15 iunie 1909, către Nicolae Iorga, cu referiri la istoricul și structura arhitectonică a monumentului.

Mult iubite domnule Iorga,

... Nu vă puteți închipui cu câtă mulțumire sufletească, cu câtă dragoste și cu câtă plăcere m-am îngrijit de fotografiile pe care ne-ați însărcinat să vi le trimit. Am făcut 3 fotografii în 3 diferite poziții... 1. — casa cum se vede din față. 2. — casa cum se vede din grădina și 3. — casa luată din dreapta...

Dați-mi voie să vă dau câteva deslușiri mai lămurite asupra casei. Conul Manolache Iorga boer de baștină din Botoșani, împreună cu boierii Virnav și Ioniță Codrescu un străbun al meu, zidiră în acest țîrg cele dintîi case cu cîte două caturi. Casa noastră așezată în fundul ogrăjei, pe strada Belvedere trebuie să aibă peste 100 de ani; căci Manolache Iorga avusese 3 feciori dintre care unul, Costache zis Buzatul și o fată care se va căsători cu Beldiman din Iași și căreia îi lasă casa și cu toată averea. Costache

avu mai mulți feciori dintre care unul Nicu e tatăl d-voastră. Deci dacă casa e făcută de Manolache Iorga de bună seamă casa dacă nu e cea mai veche din Botoșani, e una din cele mai vechi clădiri ale orașului. Rîndul I al casei e făcut din piatră și e așa de gros încît s-ar fi putut zidi o casă cu 5 sau 6 caturi pe această temelie; rîndul de sus e făcut din cărămidă și e mai înalt decît cel de jos; podul e făcut din birne mari de stejar, care singure alcătuiesc o adevărată avere.

Casa de cînd a fost zidită n-a suferit aproape de loc schimbări și așa cum e își păstrează azi forma ei originală. Rîndul de jos are patru odăi propriu-zise, iar celelalte sînt săli și un beci mare bănuiesc unde cu siguranță stinea conul Manolache brînzeturile și lăptăriile. Rîndul de sus are cinci odăi mari și trei antreuri. În general, casa își face impresia unei clădiri vechi și întinse. Te simți trăind cu trecutul, respiri parcă atmosfera păcinică a celor vechi.

După cum am spus mai sus, clădirea a trecut de la conul Manolache la fiică-sa măritată cu Beldiman care a vîndut-o lui Codrescu și de la care a luat-o apoi bunică-mea Mileta Stroici.

Din diferite pricini sîntem nevoiți să ne mutăm la toamnă la Iași și astfel va trebui să vîndem casa și de bună-seamă că îndată va fi cumpărată... Ea va fi dărimată și astfel cea din urmă casă veche din Botoșani va dispărea''¹

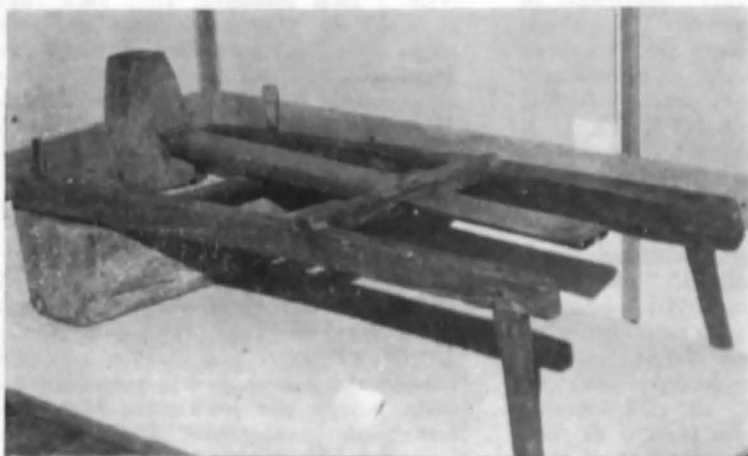
Ioan Al. Saint Georges
(Sân Georgiu)

Insuși Nicolae Iorga reamintește în *O viață de om — așa cum a fost*, de faptul că:

„Neamul Iorga a ajuns adânc înrădăcinat în Botoșani. Manolachi Iorga sau Gheorghiu a cărui casă de bogat comerciant o are azi d-na Saint Georges și în care nu odată am simțit alunecând pridențele umbrelor alor mei, a fost efor al negustorilor pământeni și — ciudată potrivire —, acestui cinstit bătrîn, spune actul constituțional al orașului, i s-a încredințat păstrarea Arhivelor botoșănene. Fiul lui, Costachi, care avea și un frate Iancu, de o tristă viață, dar un om nesfârșit de bun, acest Costachi, avocat cu studii făcute, se pare, la Viena, a fost tatăl a

Elemente de arhitectură țărănească din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

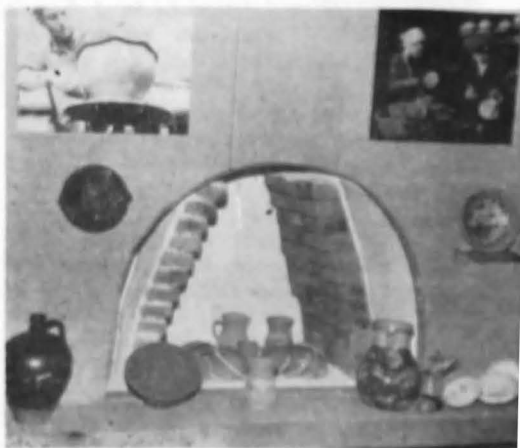
Piuă orizontală acționată cu piciorul cca 1880, com. Cristinești

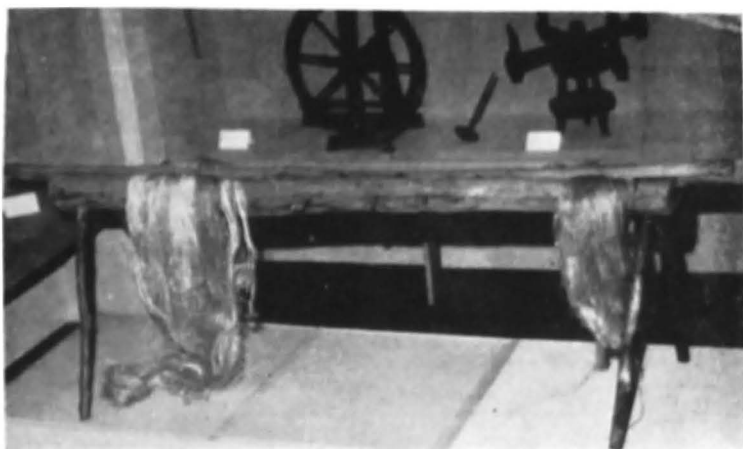
Imagine de la tema „Olăritul ca meșteșug”

*mulți fii și fete, dintre care unul, moștenind avocația săracă, iar nu îmbogățitorul negoț, a fost Nicu Iorga, tatăl meu”*²

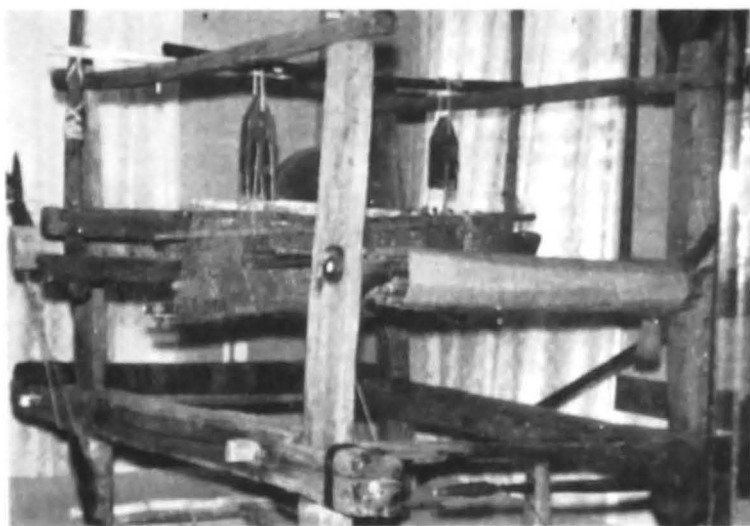
Din anul 1980, casa Manolache Iorga a intrat în cadrul clădirilor patrimoniale de arhitectură veche fiind supusă, în anul următor, lucrărilor de restaurare cu destinația a adăposti colecțiile etnografice ale zonei Botoșani. Expoziția organizată relativ recent (sfârșitul anului 1989), cuprinde 9 camere.

La parter, prima sală ilustrează tipurile de așezări, gospodării și locuințe tradiționale. Prin piese tridimensionale și imagini grafice este pusă în evidență vechimea și continuitatea de locuire pe acest meleag, atestate prin numeroase

Meliță și meliței,
cca 1920

Război orizontal de
țesut, cca 1950

descoperiri arheologice din paleolitic, neolitic, epoca dacică, prefeudalism și feudalism.

Este prezentată evoluția planului de locuință de la cel cu structură monocelulară, la planul complex cu 3—4 camere.

O machetă pune în evidență fazele de construcție ale unei locuințe tradiționale de secolul al XIX-lea ridicată pe „furci”, cu nuiele împletite, lipită cu lut, văruiată, cu prispă în jurul pereților și acoperită cu stuf.

Elementele de arhitectură expuse dovedesc priceperea meșterilor locali de a infrumuseța fațadele locuințelor în faza de trecere la locuința acoperită cu șindrilă și cu decor traforat la streșină.

Sala următoare pune în evidență agricultura ca ocupație principală pentru zona Botoșanilor, ocupație străveche dovedită de descoperirea unor unelte, prin săpături arheologice, datind din perioada neolitică. Atrag atenția uneltele tradiționale folosite: pentru lucrul pământului (arat, grăpat, săpat), recoltat, treierat,

Ștergar, cca 1910, com. Frumușica, sat Boscoleni

vinturat, măcinat și măsurători de cereale. În mod deosebit se remarcă în expoziție, o „oloierniță”, din secolul al XIX-lea de la Cristinești. Piesa este o piuă orizontală, acționată cu piciorul, pentru semințele oleaginoase (dovleac, floarea soarelui).

Sala a 3-a cuprinde un inventar de ustensile legat de creșterea animalelor și unelte pentru ocupații cu caracter secundar: vânătoare, pescuit, viticultură, apicultură.

Sala a 4-a prezintă olăritul, un meșteșug care s-a dezvoltat într-o serie de centre din zona Botoșani. Exponatele dovedesc, prin excelență, caracterul utilitar al ceramicii produse în centrele din această zonă a țării. Prin etalarea materialului s-a urmărit evidențierea etapelor de lucru de la modelarea vasului pe roată, la decorare și ardere. Astfel, în expoziție a fost reconstituit un colț de lucru al olarului, cu uneltele și roata pusă în funcțiune și o secțiune de cuptor pentru ardere. Poate fi văzută, de asemenea, diversitatea formelor ceramice, de la castroane, străchini, la oale (pentru lapte, vin și sarmale), chiupuri (pentru borș și untură), ulcioare, nedecorate sau cu un decor simplu și sobru, din diferite centre ca Frumușica, Botoșani, Hudești, Lișna, Mihăileni, Ștefănești.

La etaj, este prezentat, în prima sală, ca meșteșug practicat de femei, prelucrarea fibrelor vegetale. Vechimea acestui meșteșug, datînd încă din epoca neolitică, este evidențiată prin expunerea

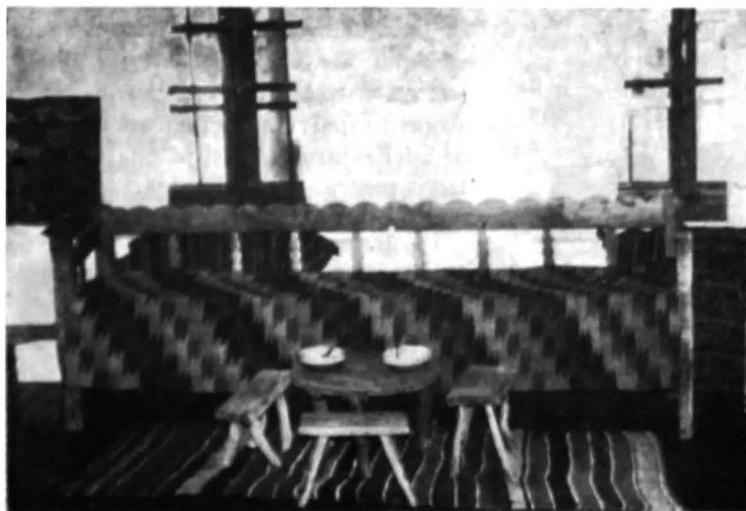

Ștergar, cca 1910, com. Concești

unor fusaiole pentru tors și greutate pentru un război primitiv de țesut. Sînt etalate diferite unelte tradiționale pentru prelucrarea și pregătirea firelor de țesut: melișoiul și melița, ragila și pieptenii, furca și fusul, iar pentru secolul al XIX-lea, mașina de tors, virtelnița, rășchitorul, urzitorul. Produsele finite — ștergarele și batistele de vornic —, conțin o varietate de motive decorative țesute și cusute: rombul ca vechi simbol solar, variante ale pomului vieții, motive florale, motive avimorfe, zoomorfe, antropomorfe.

Scoartă, cca 1890, com. Rădăuți-Prut

Aspect din interiorul țărănesc tradițional

În sala a 2-a este prezentată prelucrarea fibrelor de lână, făcând cunoscută măiestria femeilor botoșănene, creatoare ale unei arte de o mare diversitate și bogăție. Lăicerile, păretarele și scoarțele expuse poartă o diversitate de motive decorative: alternanță de „virste” înguste și late, numite local „scaune”, variante ale pomului vieții, motive florale, avimorfe, zoomorfe și antropomorfe. Toate motivele decorative contribuie la individualizarea pieselor textile folosite la ceremonii și pentru decorarea interiorului specific creației populare din zona Botoșani.

Sala următoare este un frumos interior de casă tradițională. El redă planul de locuință cu o singură încăpere, unde

se desfășura întreaga viață a familiei, având un inventar complex; arhaicul cuptor cu vatră, patul și culmea pentru haine, lada de zestre, măsuța rotundă și scaunele joase, blidarul și polițele. Piesele de mobilier, ca și unele piese din lemn de folosință casnică, se disting printr-o simplitate a motivelor decorative realizate prin crestare sau traforare (semicercuri simple dantelate la spătarul laviței, la blidar, semicercuri întretăiate la polițe, motivul șarpelui și peștelui pe cozile polonicelor și linguroaielor).

Interiorul capătă o anumită distincție prin folosirea textilelor cu fibră vegetală și de lână, cu o varietate în ornamentație și culoare, cu dublă func-

Aspect din interiorul țărănesc tradițional

ționalitate recunoscută; de decorare a interiorului și de menținere a căldurii.

Sala a 5-a ilustrează portul popular al acestei zone nord-estice a țării. Exponatele sînt o dovadă a măiestriei creatoare a țesătoarelor. Cămășile femeiești, acoperitorile pentru cap sînt purtătoarele unor realizări artistice desăvîrșite. Țesute din fir de bumbac și fir de lînă, au ca decor „vrîstele”, pomul vieții sau romburi ca vechi simbol solar, alese în războiul de țesut. Aceeași desăvîrșire o întilnim și la motivele decorative brodate cu acul.

Dacă la piesele textile pentru decorarea interiorului se remarcă o bogată revărsare a motivelor, pe toată suprafața, la portul popular decorul se restrînge la motive florale, pomul vieții și motive geometrice. Este un viu izvor și o puternică forță creatoare a sufletului popular. Catrințele pentru portul femeiesc se disting prin dispunerea diferită a „vrîstelor” pe verticală sau orizontală și printr-o cromatică restrînsă, la negru, alb, roșu și uneori bleumarin.

Distincția este principala caracteristică a costumului bărbătesc atît pentru lucru, unde decorul se reduce la o simplă friză sau chiar lipsește, cît și pentru sărbătoare, unde motivele sînt dispuse pe părțile cele mai vizibile ale cămășii, bundiței și sumanului. O piesă deosebită a portului bărbătesc, piesă specifică și portului dacic, o constituie ițarii, cu o lungime de pînă la 3 m (pinza era țesută în 2 sau 4 ițe) și care se purtau încrețiți pe picior.

În aceeași măsură, atenția este atrasă și de elegantele sumane cu „sarad” etalate în vitrinele-nanou și de opinci, ca încălțăminte purtată pînă în pragul secolului al XX-lea. Costumul bărbătesc este completat cu piesele pentru acoperit capul: căciula țuguiată din blană de miel pentru iarnă și pălăria cu boruri largi pentru vremea caldă.

În începutul secolului al XX-lea

Bundiță bărbătească, cca 1950, com. Flămânzi

Expoziția se incheie cu o sală unde sint prezentate obiceiurile de iarnă, care pină în secolul al XVII-lea se sărbătoreau în primăvară, odată cu reinvierea naturii: „Uratul cu plugul”, „Plușorul”, „Uratul fintinii”, „Semănatul”. Specifice urărilor de Anul Nou pentru zona Botoșanilor sint jocurile de căiuți diferite de la localitate la localitate atit în ceea ce privește dansul cit și costumația multicoloră și măștile de cai (unele expuse în vitrine). Exponatele sint completate cu un costum-mască de capră cu covor (specific comunei Tudora), de diverse măști-obrazar și de imagini color reprezentind alaiuri de măști și urși din comunele Ibănești și Copălău.

Fiind o sinteză a culturii materiale și spirituale a zonei Botoșanilor, expoziția reprezintă un bogat material documentar din zestrea populară, zestre care

se dorește îmbogățită cu noi și interesante exponate care să rețină mereu atenția publicului vizitator.

Din punct de vedere muzeotehnic, în realizarea expoziției s-a mers pe ideea unei prezentări aerate, care să permită vizitatorului să sesizeze și elementele de arhitectură ale construcției. Pornind de la albul pereților, materialul etnografic și de artă populară a fost etalat în așa fel încit să creeze pete de culoare evidențiindu-se, astfel, gustul de frumos al creatorilor anonimi.

Datorită faptului că încăperile clădirii nu sint mari și nu au o simetrie perfectă s-a apelat, cu precădere, la vitrine-panou și la podiumuri înguste imbrăcate cu țesături avind culori pastelate.

Materialul complementar folosit în cadrul expoziției nu este foarte bogat: au fost expuse hărți, planuri, texte și imagini fotografice strict necesare pentru a oferi o imagine concludentă asupra temelor tratate. În general, acestea sint de dimensiuni medii ce se încadrează perfect spațiului care, așa cum am menționat mai sus, nu este mare.

Noua expoziție completează rețeaua muzeală a județului și, în același timp, alături de muzeele și secțiile de profil de la Suceava și Iași, oferă o imagine completă asupra creației populare — materială și spirituală — din nord-estul României.

NOTE

¹ Biblioteca Academiei Române. Corespondență Nicolae Iorga, vol. 141, p. 78

² Nicolae Iorga, *O viață de om — așa cum a fost*, Editura N. Stroila, București, 1934, p. 8

RÉSUMÉ

La nouvelle exposition est hébergée dans un immeuble monument historique qui a été édifié par l'arrière grand-père du grand historien roumain Nicolae Iorga.

L'exposition renferme une série de pièces de la création populaire de la zone Botoșani.

Les premières salles, du rez-de-chaussée de l'immeuble, présentent les occupations traditionnelles des hommes de la zone: l'agriculture, l'élevage, la pêche, la viticulture, l'apiculture, etc. Dans le cadre de l'exposition on a réconstitué aussi un intérieur paysan et un coin de l'atelier d'un potier.

A l'étage de l'immeuble, l'espace a été affecté à la présentation de tissus et de costumes populaires. Le musée dispose de riches collections d'essuie-mains, de couvertures, et de tapis roumains avec des décorations extrêmement riches.

Dans le cadre de l'exposition on a utilisé pour l'étalage du patrimoine des vitrines-panneaux et des podiums. L'exposition est sobre avec un appel minime aux matériaux complémentaires (des cartes, des croquis, des photos, des textes).

La nouvelle exposition de Botoșani, ainsi que les expositions d'ethnographie de Iași et Suceava, offre une image complexe sur la création populaire du nord-est de la Roumanie.